

Ференц А. М.
Ужгородський міжрайонний суд
Закарпатської області

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ГРОМАДЯН У СФЕРІ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Конституційно визначені засади надання медичної допомоги свідчать, що громадянам України надається право на безоплатне її отримання в умовах державних та комунальних закладів охорони здоров'я. Норма Основного закону держави, без сумніву, є прогресивною та такою, що відображає устремління з боку держави забезпечити соціальний захист громадян. Водночас, серед проблем, що мають місце у даній царині, слід вказати складнощі реалізації права на отримання медичної допомоги, котрі у переважній більшості носять адміністративно-правовий характер. Іншими словами, конституційно-правові норми надають право, а на рівні адміністративно-правових не створені належні механізми втілення у життя права на отримання медичної допомоги.

В якості прикладів, котрі наочно демонструють значні труднощі реалізації прав пацієнтів (а ними є фактично всі особи, котрі звернулись до лікувально-профілактичної установи за медичною допомогою) доцільно назвати два:

1. Право на приватність, котре у практиці медичної діяльності реалізується через співвідношення з правом на життя та через право на вибір лікаря.

2. Право на інформовану добровільну згоду пацієнта на медичне втручання.

Перше. Правова наука свідчить про можливість та доцільність розгляду проблематики права на приватність також і в контексті забезпечення прав пацієнтів. Сучасний стан справ в області забезпечення і реалізації прав пацієнтів примушує більш глибоко досліджувати проблеми, наявні в законодавстві про охорону здоров'я. Права громадян в області охорони здоров'я можуть мати відношення як до здорових людей, котрі не потребують медичної допомоги, так і до тих, що мають певне захворювання, яке обумовлює їх звернення до лікувально-профілактичних установ. Іншими словами, дані права є у громадян завжди, незалежно від факту наявності або відсутності захворювання і звернення в лікувально-профілактичних установах. В той же час права пацієнта – це права людини, що вступила в реальні взаємини з лікувальною установою, тобто котра звернулась за медичною допомогою.

На сьогодні чинна нормативно-правова база України свідчить про те, що існує низка нормативно-правових актів, де містяться норми, присвячені правам пацієнта. Мова йде про Основи законодавства України про охорону здоров'я, а також про спеціальні закони, присвячені регулюванню правових відносин в області трансплантології, психіатрії, імунопрофілактики тощо. Насправді це є проблемою, оскільки доцільніше було б у рамках єдиного закону визначити виключний перелік прав пацієнтів. Це полегшило б роботу як пацієнтам, так і медичним працівникам, що відповідають за забезпечення прав пацієнтів під час надання медичної допомоги.

Характеризуючи право особи на приватність, у контексті медичної діяльності, як видається, найбільш важливими, є наступні права пацієнтів: право на отримання медичної допомоги як приклад реалізації приватного права особи на життя; право на вибір лікаря.

Виділення самостійного напрямку забезпечення права на життя людини – права на отримання медичної допомоги обумовлено багатьма причинами, основними з яких є:

- відмінності правової природи права на охорону здоров'я і права на отримання медичної допомоги. Перше торкається організаційно-фінансових аспектів на загальнодержавному рівні, друге – безпосередньої допомоги людині, котра її потребує;
- сама медична допомога нерідко забезпечує збереження життя людині;
- чинник медичного страхування, як засобу, що забезпечує рівний доступ до ресурсів охорони здоров'я. далі мова буде йти про особливості реалізації даного виду страхування в Україні;
- функціонування в нашій країні різних систем охорони здоров'я (бюджетна, приватна, загальнодержавна, відомча тощо).

Право на отримання медичної допомоги як чинник реалізації права на життя обумовлено можливістю у разі потреби (хвороба, патологічний стан і т. п.) скористатися ресурсами системи охорони здоров'я, тобто отримати допомогу з боку медичних працівників. При цьому сам факт отримання медичної допомоги буде свідченням забезпечення суб'єктивного права людини, що потребує медичної допомоги [1, 339-347].

Другий аспект забезпечення права пацієнта на приватність – право на вибір лікаря. На наше переконання, на сьогоднішній день ця проблема не повністю вирішена проблема у вітчизняній охороні здоров'я. Та чи можливо її вирішити узагалі? Важливість належної реалізації даного права з позицій теорії права на приватність обумовлена:

- демократичними засадами розвитку суспільства, де має місце вибір можливих варіантів поведінки у багатьох сферах суспільного життя;
- відміна інституту “славнозвісної” прописки, котра “прив'язувала” особу як до місця перебування, так і до лікувальної установи та безпосереднього лікаря;
- роль держави не повинна бути етатистською, як це мало місце раніше, держава стає надавачем соціальних (в тому числі медичних) послуг населенню.

Думається, що виходом із такої ситуації, де на сьогодні право на вибір лікаря не забезпечене належним чином, є запровадження в Україні обов'язкового медичного страхування [2]. Страховий поліс, котрий отримає кожен громадянин України, надасть йому можливість вільно отримувати медичну допомогу у тому лікувальному закладі, де сам громадянин забажає. Фінансові розрахунки, у такому випадку, будуть поступати до медичної установи, де надавалась допомога, уже після її завершення. Все демократично, права пацієнта на вибір лікаря враховані.

Але, на жаль, сьогоднішній законодавець ще не вирішив проблему запровадження обов'язкового медичного страхування. Має місце декілька альтернативних законопроектів, наприклад 2007 року, коли були запропоновані законопроекти з однаковою назвою (“Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування”), положення яких присвячені проблемам запровадження та правового регулювання обов'язкового медичного страхування. Йдеться про:

- а) проект № 3155 від 09.02.2007 р., внесений Я. М. Сухим, Л. Л. Денісовою, С. В. Шевчуком, М. В. Мельничуком;
- б) проект № 3155-1 від 12.02.2007 р., внесений С. С. Бульбою, Л. С. Григорович, В. Г. Карпуком, Л. В. Стасів). Проте, політичні події останнього часу свідчать про

невідомість дати прийняття хоч якогось із проектів.

Важливість законодавчої діяльності Верховної Ради України у напрямі “медичної законотворчості” потребує активізації зусиль в тому числі і громадськості, котра здатна продемонструвати соціальну потребу у прийнятті даних законів. А вже на другому етапі, шляхом прийняття підзаконних нормативно-правових актів, використовуючи методи адміністративно-правового регулювання, буде можливість реально на практиці втілити у життя принципи та засади медичного страхування. Тоді малоімовірними будуть перспективи запровадження у комунальних закладах охорони здоров'я платних медичних послуг, як це пропонується зробити у певних лікувальних закладах Києва [3].

Друге. Право на інформовану добровільну згоду пацієнта на медичне втручання. Це право, тісно пов'язане з адміністративно-правовими формами втілення у життя, теж визначене у чинному медичному законодавстві. Одним з напрямів в системі організаційних технологій в області забезпечення і захисту прав пацієнтів, що підлягають розгляду, є інформаційне забезпечення згоди на медичне втручання. Нормативно-правове закріплення питання інформаційного забезпечення знайшли в Основах законодавства України про охорону здоров'я (1992), а також в законах України, присвячених регулюванню суспільних відносин в окремих сферах медичної діяльності. Зокрема, стаття 30 Основ визначає, що медичний працівник зобов'язаний надати пацієнтові в доступній формі інформацію про стан його здоров'я, мету проведення запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі наявність ризику для життя і здоров'я [4].

Полегшенню реалізації впливу норм адміністративного права на суспільні відносини, що виникають у зв'язку з інформованою добровільною згодою сприяє чітке розуміння сутності даного явища. Поняття інформованої згоди, як чинник реалізації прав пацієнта при отриманні медичної допомоги характеризується складністю і неоднозначністю підходів. Зупинимося перш за все на тлумаченні суті даного поняття. Як відомо, якісне визначення має велике значення в плані розуміння даного явища. Слід зазначити, що значна кількість визначень, зроблена юристами, медиками, представниками інших зацікавлених спеціальностей стосовно інформованої згоди, не є свідомим вирішення даної проблеми. Цей факт швидше свідчить про актуальність даного явища. Комплексний аналіз доступних літературних джерел дозволяє зробити декілька узагальнень. По-перше, практично у всіх визначеннях зустрічається два обов'язкові компоненти згоди: добровільність і інформованість. По-друге, більшість авторів розуміють інформовану згоду як обов'язкову вимогу перед будь-яким варіантом медичного втручання. І, нарешті, принцип інформованої згоди розглядається як в контексті прав пацієнта, так і стосовно обов'язків лікаря.

Проте, як видається, є ціла низка проблем, наявність яких не дозволяє вважати питання інформованої згоди в медицині вирішеним і таким, що задовольняє сучасному рівню правової забезпеченості медичної діяльності. Основними з них є:

- а) форма відображення згоди пацієнта;
- б) критерії компетентності пацієнтів стосовно інформації, що надається.

Коротко зупиняючись на вказаних проблемах, слід вказати, що стосовно форми відображення згоди, нам видається більш виправданим і об'єктивним варіант письмового оформлення згоди на майбутнє медичне втручання. При виробленні критеріїв компетентності пацієнтів стосовно інформації, що надається, як видається,

необхідно керуватися наступними передумовами. Перш за все – пацієнти в більшості своїй не є фахівцями в області медицини. До того ж пріоритет прав людини, і як наслідок – прав пацієнтів, повинен бути основоположним при розробці вказаних критеріїв. Раціональним представляється запропонований так званий “стандарт раціональної особи”, який пропонує уявити собі “пересічного громадянина” і доцільність надання йому мінімально необхідного для ухвалення рішення об’єму знань з приводу майбутнього медичного втручання.

Завершуючи, слід наголосити, що саме адміністративному праву належить провідна роль у забезпечення реалізації прав пацієнтів. Проблематика співвідношення права на приватність та медичної діяльності (в контексті забезпечення прав українських пацієнтів), а також інформованої добровільної згоди на медичне втручання є актуальною та такою, що потребує активних кроків також з боку теоретиків права, фахівців цивільного та кримінального права. Демократичні засади побудови української держави обумовлюють важливість таких досліджень. Від такого комплексного підходу виграють усі – пацієнти, лікарі, суспільство, держава.

Використані джерела:

1. *Стеценко С. Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Издательство “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.
2. *Андрусенко Н.* Загальнообов’язкове державне соціальне медичне страхування не повинно лягти тягарем на фонд оплати праці // Ваше здоров’я. – 2007. – № 3. – С. 7.
3. Шоковая терапия. Оптом // Аргументы и факты в Украине. – 2009. – № 4. – С. 10.
4. Основи законодавства України про охорону здоров’я // Голос України. – 1992. – 15 грудня.

А н н о т а ц и я

В статтє освещены административно-правовые проблемы реализации прав пациентов. Основное внимание уделено проблематике права на получение медицинской помощи в контексте права на жизнь человека и права на добровольное информированное согласие на медицинское вмешательство.

*Стеценко В. Ю.
Київський національний університет
культури і мистецтв*

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ СТРАХУВАННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ’ЯЗКУ

Упродовж всього свого життя людина стикається з великою кількістю непередбачуваних подій як позитивного, так і негативного характеру. І якщо уникнути настання цих подій неможливо, то пом’якшити несприятливі наслідки деяких з них людині під силу. Йдеться про страхування.

Виникнення відносин, які носили страховий характер, зв’язують, перш за все, із законами Вавілонського царя Хаммурапі (1792–1750 рр. до н.е.). Дані закони вимагали укладання угоди між учасниками торговельного каравану. В Київській Русі появу страхування пов’язують з пам’яткою давньоруського права – “Руською правдою”